

Etik Teorilerine Dayalı Bir “Etik Eğilimler Ölçeği” Geliştirme Çalışması *

Mehmet Koçyiğit¹
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Engin Karadağ²
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Öz

Bu çalışmanın amacı eğitimciler için etik teorilerine dayalı bir etik eğilimler ölçeği geliştirmektir. Araştırma bir ölçek geliştirme çalışması olup araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yoluyla seçilen eğitim fakültesi öğrencilerinden araştırmaya katılmaya gönüllü 312 öğrenci yer almıştır. Ölçek geliştirilirken belirli adımlar izlenmiş, kapsam ve dil geçerliklerinin sağlanabilmesi için uzman görüşlerine başvurulmuştur. Ölçek uygulandıktan sonra madde ayırt ediciliğinin sınanması amacıyla madde-toplam korelasyonları hesaplanmış ve .30'un altında değere sahip olan maddeler çıkarılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen ölçek ile teorik modelin normal ile mükemmel arası uyum gösterdiği görülmüştür. Ölçek güvenilirliğin sınanması için de Cronbach Alpha, Guttman, yarıya bölme (YB) ve test tekrar test (TTT) güvenilirlik değerleri hesaplanmıştır. Faktörlerin Cronbach Alpha değerleri teleolojik etik .74, deontolojik etik .67 ve erdem etiği .73 olarak hesaplanmıştır. Aynı şekilde faktörlerin Guttman, yarıya bölme ve test-tekrar-test güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve teleolojik etik faktöründe Guttman = .75, YB = .76, TTT = .93; deontolojik etik faktöründe Guttman = .70, YB = .74, TTT = .91 ve erdem etiği faktöründe Guttman = .71, YB = .75, TTT = .90 olarak bulunmuştur. Çalışma sonucunda teleolojik etik, deontolojik etik ve erdem etiği olarak üç faktörden oluşan geçerli ve güvenilir bir Etik Eğilimler Ölçeği (EEÖ) elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Etik teoriler • Öğretmen adayları • Etik eğilimler • Teleolojik etik • Deontolojik etik • Erdem etiği

* Bu çalışma Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde Prof. Dr. Engin KARADAĞ danışmanlığında yürütülmekte olan doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır.

1 Yetkilendirilmiş yazar: Mehmet Koçyiğit, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Afyonkarahisar. Eposta: mkoeyigit@aku.edu.tr

2 Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir. Eposta: enginkaradag@ogu.edu.tr

Atıf: Koçyiğit, M. & Karadağ, E. (2016). Etik teorilerine dayalı bir “Etik Eğilimler Ölçeği” geliştirme çalışması. *İş Ahlakı Dergisi*, 9, 283–307. <http://dx.doi.org/10.12711/tjbe.2016.9.0016>

Etikle ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılar öncelikle literatürde etiğin farklı tanımlarıyla karşılaşacaktır. Kavramların yerli yerine oturması adına ilk olarak etik kavramı ve tanımları üzerinde durmak gerekmektedir. Etik sözcüğü köken olarak töre, gelenek, görenek, alışkanlık, huy, mizaç, karakter gibi anlamlara gelen Yunanca *ethos* sözcüğünden gelmektedir (Cevizci, 2014a; Pieper, 1999). Etik “ahlak üzerine sistemli bir şekilde düşünme, soruşturma, ahlaki hayata dair bir araştırma ve tartışma” olarak (Cevizci, 2002, s. 5), “ahlak ve ahlaklılık olgusu üzerine felsefi bir düşünüm ya da sorgulama” (Cevizci, 2013, s. 17) olarak, “bireyin, diğer bireyler, kurumlar ve devlet ile olan ilişkilerinde toplumun deneyimlerinden, gelenek ve göreneklerinden kaynaklanan, akıl ürünü olan, toplumsal uyum, birliktelik ve dayanışmayı artırıcı, dolayısıyla toplumun ekonomik, politik ve sosyal yapılarına istikrar sağlayıcı prensiplerin, standartların ve değerlerin” bir bütünü olarak (Kolçak, 2013 s. 3) ya da “bir ahlaki eylem kuramı” (Pieper, 1999, s. 60) olarak tanımlanmıştır. Türkeri’ye (2013, s. 11) göre etik, insanların davranışlarını kendilerine göre düzenlediği bir ilkeler sistemi ya da dizisini ifade eder. Cevizci (2014a, s. 11) etiğin “felsefenin ahlaklılıkla, ahlaki değerle ilgili olan alt dalı ya da disiplini” olarak da tanımlanabileceğini belirtmiştir. Kuçuradi (2009, s. 30) her ne kadar bu şekilde bir etik kavramsallaştırmasının kendisine sorunlu geldiğini belirtse de etiğin “(i) iyinin tanımını yapmaya ve eylem için ‘evrensel’ geçerliliği olan normlar getirmeye, (ii) var olan normların değerlendirilmesinde ve temellendirilmesinde ölçüt olarak kullanılacak üst normlar getirmeye çalışan girişimlerden” oluştuğunu belirtmiştir.

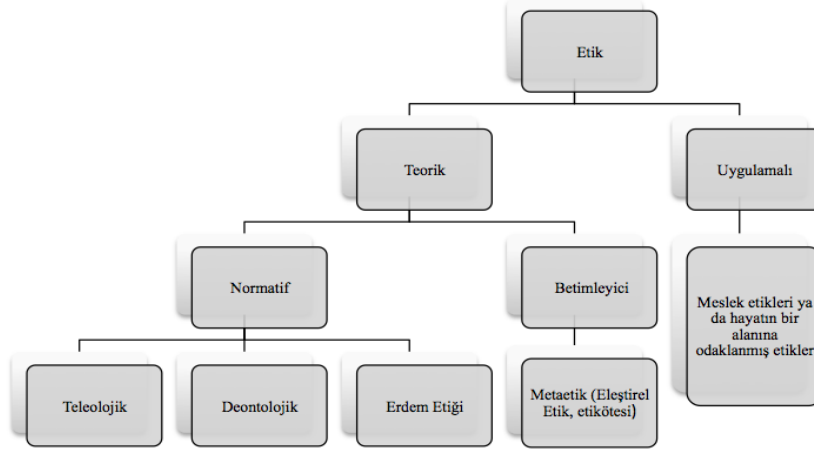
Etik Türleri ve Sınıflandırmaları

Kuçuradi’ye (2009, s. 30) göre etik tarihi üzerine yazılan kitaplar incelendiğinde etik şu şekilde bir gelişim göstermiştir: “Eski Yunan etiği mutlulukçu (*eudaimonist*) etik idi (Eski Yunan filozofları, mutlu olmak için “ne yapmamız gerekir?” veya “nasıl yaşamamız gerekir?” sorularını yanıtlamaya çalışmışlardır); Kant’la deontolojik etik (yani evrensel geçerliliği olan formal “yasalar” getirmeye çalışan etik) başladı; 20. yüzyılda (MaxScheler ve Nicolai Hartmann’la) değerler etiği başlıyor; günümüzde de etiğin ulaştığı nokta metaetiktir (yani norm önermelerini çözümlenmeye ve temellendirmeye ya da temelini bulmaya çalışan etik)” (Kuçuradi, 2009, s. 30). Etik, gelişim aşamalarına göre bir anlamda kronolojik olarak kısaca bu şekilde sınıflandırılabilir olsa da etik ile ilgili farklı kriterleri temel alan farklı sınıflandırmalar mevcuttur. Etiğin, işlevi açısından bakıldığında normatif, betimleyici ve metaetik şeklinde sınıflandırılabilirliği (Cevizci, 2002), tarihsel süreç açısından bakıldığında klasik, modern, postmodern gibi sınıflandırmaların yapılabildiği (Bauman, 2011; Cevizci, 2002, 2014a), bunun yanında kişi ya da medeniyetlere göre (Yunan, Roma ya da Aristo, Kant gibi) (Türkeri, 2013) sınıflandırılabilirliği görülmektedir. Vurguladığı temel problem açısından (iyi-doğru-irade) (Özlem, 2015) ve ahlaki değer ve yükümlülükler açısından da teleolojik, aksiyolojik ve deontolojik

etik (Cevizci, 2002) gibi sınıflandırmaların yapılabildiği de ifade edilebilir. Etik teorilerinin ve bu teorilere dayalı etik türlerinin sınıflandırılması farklı açılardan faydalar sağlamaktadır. Teoriler arasındaki benzerlik ya da farklılıkların daha kolay tespit edilebilmesi, tarihsel sürecin daha iyi takip edilebilmesi ya da teorinin ortaya atıldığı medeniyetin teori üzerinde nasıl etkilerinin bulunduğu fark edilebilmesi gibi faydalar bunlar arasında sayılabilir. Bu sınıflandırmalar yapılırken ya da bunların sonucunda ortaya çıkan etik türlerinin birbirlerinden katı sınırlarla ve tamamen kopuk şekilde ayrılabilmesini düşünmek yanlış bir yaklaşım olacaktır. Örneğin, normatif etik var olmasaydı ve tarih boyunca bazı yargı ve fikirleri günümüze taşınmasaydı etiğe ve kavramlarına eleştirel açıdan yaklaşan bir metaetikten söz etmek mümkün olabilir miydi? Bunun gibi, bir kişi bir eylemi hazzı amaçlayarak yapmasa fakat ahlaki ilkeleri gereği yapsa eyleminin sonucunda hiç haz duymayacak mıdır? Benzer örnekler çoğaltılabilir.

Bu çalışmada ilgili literatürdeki bazı farklı sınıflandırmalar incelenerek (Cevizci, 2002, 2013, 2014a, 2014b; Frankena, 2007; Frolov, 1997; Kuçuradi, 2009; Özlem, 2015) etik teorilerinin en temelde teorik ve uygulamalı etik, teorik etiğin altında da normatif ve betimleyici etik olarak ikiye ayrıldığı bir sınıflandırma esas alınmıştır (bkz. Şekil 1). Aslında olandan değil de olması gerekenden bahseden bir şey normatiftir ve ahlaki yargıların en önemli özelliği normatif olmalarıdır (Cevizci, 2014b). Bu anlamda tüm etik türleri normatiftir denilebilir fakat bu noktada normatif etikle betimsel/eleştirel etiğin kavramlarının birbirinden farklı olduğu unutulmamalıdır. Normatif etikteki kavramsal yaklaşımın aksine betimsel/eleştirel etikte kavramlara olgusal yaklaşılr ve hatta kavramın kendisi tartışılıp anlamları ve/ya olabilirlikleri üzerinde akıl yürütülür (Özlem, 2015).

Normatif etik başlığı altında da Cevizci'nin (2013; 2014a) klasik teoriler şeklinde adlandırıp sınıflandırdığı teleolojik etik, deontolojik etik ve erdem etiği yer almaktadır. Frankena (2007) da benzer bir şekilde bir sınıflandırmaya gitmiş fakat genel olarak teorileri benci-ödevci, yararçı ve ahlaki değer ve sorumluluk başlıkları altında gruplandırmıştır. Bu sınıflandırmanın da Cevizci'nin (2013; 2014a) sınıflandırmasıyla büyük ölçüde örtüştüğü söylenebilir.

Şekil 1. Etik türleri için bir sınıflandırma.

Ölçek Taslağının Oluşturulması

Teorik Çerçeve

Normatif etik “ahlak ilkelerinin, ideal ve normlarının kuramsal olarak bir temellendirilişini verir. Kendiliğinden ortaya çıkan ve şu ya da bu toplum ya da sınıfın bilincinde çözüme uğrayan sorunları kuramsal açıdan ele alır. Belirli toplumsal grupların ahlak idealini yansıtan herhangi bir kavrayış, son çözümlemede, normatiftir” (Frolov, 1997, s. 155). Normatif etikte öne sürülen teoriler odaklandıkları temel noktaya göre üçe ayrılabilir. Bunlar ilk olarak iyi kavramını temele alan ve kişinin ahlaki durumunun nihai bir amaç üzerinden belirlenebileceğini savunan teoriler, ikinci olarak doğru eylem problemini temele alan ve ahlaklılığı ödev ve yükümlülükler üzerinden anlayan teoriler ve son olarak da ahlaki bir yaşamın kendisinden kaynağını alacağı olgun bir karakteri ve erdemleri temel alan teoriler olarak gruplanabilirler (Cevizci, 2013). Bu teoriler sırasıyla *teleolojik etik*, *deontolojik etik* ve *erdem etiği* olarak sınıflandırılabilir (Cevizci, 2013, 2014a).

Teleolojik etik. Teleolojik etik açısından ahlaki eylemin ve hatta ahlaki bir hayatın değerini belirleyen şey eylemin ya da hayatın ürettiği sonuçtur, bu yüzden teleolojik etik kapsamı içinde yer alan teoriler sonuççu etik teorileri olarak da adlandırılırlar. Bu etik türünde temel kavramlar iyi ve kötü olup doğru ve yanlış kavramları bu temel kavramların bir türevi gibi işlev görmektedir. Bir eylem kendi başına iyi ya da kötü değildir, eylemi iyi ya da kötü yapan eylemin sonuçlarıdır. Benzer şekilde bir eylemin doğruluğu veya yanlışlığı da eylemin sonucu tarafından belirlenir ve bir şekilde amacın araçları meşrulaştırmasını olanaklı kılan bir ahlaki standart ortaya koyar. Bireysel mutluluk, kendini gerçekleştirme ya da en fazla kişinin en çok mutlu

olması ulaşılmaması gereken nihai bir amaç olarak görülür. Bu anlayışa göre ahlaki davranışta ölçü üretilen iyinin kötüye oranıdır. Teleolojik etik teorileri kapsamında Kyrene, Aristippos ve Epikuros hazcılıkları, Hobbes’un etik egoizmi ve Bentham ve Mill’in yararcılıkları sıralanabilir (Arslan, Kılıç Akıncı & Bayhan Karapınar, 2007; Cevizci, 2013, 2014a; Frankena, 2007; Türkeri, 2013).

Deontolojik etik. Teleolojik etiğin bir anlamda karşısında yer alan deontolojik etik sonuçtan ziyade eylemin kendisinin doğruluğu üzerinde yoğunlaşır. Buna göre ahlaki bir eylemin doğruluğu ya da yanlışlığı eylemin sonuçlarından ziyade kişinin birtakım ahlaki ödev ya da eylem kurallarını yerine getirip getirmemesi tarafından belirlenir. Aynı şekilde eylemin sonucundan ziyade temelindeki niyet ve ilkeler önemlidir. İnsanı akıllı ve sorumlu bir varlık olarak gören bu anlayış insanın yerine getirmesi gerekli ödevler olduğunu varsayar ve ödev kavramını bakış açısının temelinde yerleştirir. Doğru eylemler bir ödevden türetilmiş veya ahlak yasalarına uygun eylemlerdir. Hazcılık, mutlulukçuluk gibi en çok kişinin yarar görmesi gibi ölçütleri temel alan teleolojik teorilerden farklı olarak deontolojik yaklaşımda eşitlik, tarafsızlık, evrenselleştirilebilirlik gibi ölçütler bulunmaktadır. Bu etik teoriler eylemin sonucunun ya da kendisinin iyi görünmesinden ziyade, haz ve acıdan bağımsız olarak eylemin ilkelere dayalı, gerçekten doğru olduğu için ya da asli bir değere sahip olduğu için etik olacağı kabulüne dayanır. Buna göre, evrensel ahlaki ve vicdani doğrular vardır ve bunlar zamana ve şartlara göre değişmez. Bir kişi öyle davranmalıdır ki davranışının evrensel bir yasa hâline gelmesini arzulamalıdır. Ya da davranırken esas aldığı ilkeler evrensel olsaydı nasıl olurdu diye düşünmelidir. Hatta aslında ahlaki olmayan davranışlar özünde rasyonel de değildir. Deontolojik teoriler içinde dini etikler (örneğin Hristiyan etiğinde Aquinalı Thomas ya da İslam etiğinde Gazali) ve deontolojik yaklaşımla özdeşleşen Kant’ın ödev etiği ve bunların modern etikteki bir yansıması olabilecek Ross’un deontolojik sezgiciliği sayılabilir (Arslan ve ark., 2007; Cevizci, 2013, 2014a; Türkeri, 2013; Yüksel, 2010).

Erdem etiği. Teleolojik etik iyi ve faydalı sonuçların önemine, deontolojik etik ödev, yükümlülükler ve evrensel ahlak yasası gibi kavramlara vurgu yaparken erdem etiği ahlaki hayatın belirleyici unsuru olarak failin karakterine ve erdeme vurgu yapar. Erdem etiği temelde iyi hayatla ve insanın nasıl bir insan olması gerektiği ile ilgilenir ve karakter kavramını kullanır. Önemli olan iyi ya da erdemli, karakterli bir insan olmaktır. Bir erdem bireyin sahip olduğu ya da olmayı isteyeceği bir huy, alışkanlık, nitelik ya da kişinin karakter özelliğidir. Bu yaklaşıma göre kişinin ahlaki hayatını belirlemede kurallar ve sonuçlar değil, inançlar, duyarlılık ve deneyim önemlidir. Önemli olan eylemlerin neticesinde kişiye ya da topluma bir yarar ya da zarar gelmesi değil, kişinin erdemli davranışlar sergilemesidir. Bu anlayışa göre eylemler kişinin içsel ahlakının bir yansımasıdır ve bu içsel ahlakı şekillendiren de erdemlerdir. Kökü klasik etikte olan erdem etiğinin eleştirel etikte de temsilcileri

olduğu söylenebilir. Klasik etikte Sokrates, Platon ve Aristoteles bu etiğin temellerini oluştururken MacIntyre'nin çağdaş erdem etiği de eleştirel etikte erdem etiğini temsil etmektedir denilebilir (Arslan ve ark., 2007; Cevizci, 2013, 2014a; Frankena, 2007). Yine Frankena'ya (2007, s. 137) göre özgür irade ve belirlenimcilik (determinizm) sorununun etiğe girişi de bu anlayış yoluyla olmuştur. Yani bir kişinin erdemli bir birey olması, sorumluluğunu alarak ahlaki faaliyetlerde bulunması gibi hususlar bir anlamda iradenin özgürlüğü ve belirlenimcilik (örneğin Descartes, Spinoza) gibi sorunların etiğe girişine neden olmuştur.

Madde Yazımı ve Faktörler

Ölçek oluşturulurken her üç etik teorisi (teleolojik, deontolojik, erdem etiği) birer faktör olarak ele alınmıştır. Bu teoriler birbirlerine zıt hipotezler içerebileceği gibi, birbirleri ile ilgisi olmayan, bağımsız hipotezler de içermektedirler. Taslak etik eğilimler ölçeği; teleolojik etik, deontolojik etik ve erdem etiği olmak üzere üç faktörden oluşturulmuştur. Bu kapsamda *teleolojik etik* faktörü 17 madde; *deontolojik etik* faktörü 11 madde, *erdem etiği* faktörü ise 10 maddeden oluşmuştur.

Kapsam Geçerliliği

Taslak ölçeğin maddeleri kapsam geçerliliği için biri felsefe, biri sistematik felsefe ve mantık, biri de felsefe ve din bilimleri alanında doktoralı, bir devlet üniversitesinde görev yapmakta olan 3 uzmana gönderilmiştir. Uzmanlardan her bir maddenin içeriği uygunluğunu 0-10 puan arasında puanlamaları ve gerekli gördükleri düzeltmeleri yapmaları istenmiştir. Bu kapsamda taslak ölçek maddesinin üç uzmandan aldığı puan ortalaması 7 puanın altında olanlar, taslak ölçekten çıkarılmış olup taslak ölçek maddeleri ve maddelerin uzmanlardan aldıkları puan ortalamaları Tablo 1'de sunulmuştur.

Derecelendirme ve Puanlama

Taslak ölçek Likert tipi derecelendirme kullanılarak 4 dereceli olarak geliştirilmiştir. Derecelendirme hiç katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), katılıyorum (3), kesinlikle katılıyorum (4) şeklinde yapılmıştır ve derecelendirmede nötr/tarafsız tutumu belirten kararsızım gibi bir ifade kullanılmamıştır. Çünkü nötr kategoriye kullanan soruda cevabı tanımlayıcılık yoktur ve nötr kategori derecelendirmede kullanılmayabilir. Bu konu ile ilgili olarak bazı araştırmacılar kategori sayısı arttıkça güvenilirliğin de belli bir düzeyde artabileceğini belirtmişse de bu hususun çok önemli olmadığını; cevaplayıcılara, maddelere ve duruma göre buna en uygun kararın verilebileceğini belirten araştırmacılar da olmuştur (Tekindal, 2009). Ölçekteki maddelerin her biri teorilerden çıkarılan yargı cümleleri olduğundan negatif puanlamayı gerektiren madde yoktur. Herhangi bir maddedeki yargıya, yüklem olumsuz bile olsa katılmayan bir kişi o etik faktöründen düşük puan alacaktır. Çünkü etik yargılarda her zaman olumlu yüklemeler olmayabilir (*örneğin*; Madde 27).

Tablo 1

Taslak Ölçek Maddeleri ve Uzmanlardan Aldıkları Puan Ortalamaları

Teleolojik Etik Maddeleri

1. Bir eylemin değerini eylemin sonucu belirler. (10)
2. Mutluluk hayatın en büyük amacıdır. (10)
3. İnsanlar acıdan kaçıp hazzı yöneldiği takdirde mutluluğa ulaşır. (10)
4. Kişi gelecek için endişelenmek yerine anın keyfini çıkarmalıdır. (10)
5. Kişinin ne yapması ve nasıl davranması gerektiği bütünüyle içinde bulunduğu duruma bağlıdır. (7.6)
6. İnsan kendi varlığını mümkün olan her yolu kullanarak korumak zorundadır. (9.6)
7. İnsan doğası gereği bencildir ve eylemleri de bu doğaya uygundur. (9.6)
8. Fedakârlık gibi görünen davranışlar aslında bireyin kendi yararındır. (8.3)
9. İyi ya da kötü, kişiye göre değişir. (9.6)
10. İnsan toplumsal kurallara ya da otoriteye kendini korumak ve mutlu bir hayat sürmek için itaat eder. (9)
11. Bir kişi eylemlerinden en çok sayıda kişinin yarar görmesini esas alır. (7.6)
12. Hayatta gerçekten iyi olan şey entelektüel hazlardır. (8.6)
13. Bir şey mutluluğa katkı yaptığı oranda istenir. (9.3)
14. Mutluluk insan eylemlerinin nihai amacıdır. (9.6)
15. Fedakârca davranışlar bireysel ya da toplumsal mutluluğu artırdığı oranda iyidir. (9.6)
16. Bireysel yarar ve mutlulukla toplumsal yarar ve mutluluk çakışırsa toplumsal olan tercih edilir. (7)

Deontolojik Etik Maddeleri

18. İnsan sorumlu bir varlıktır ve insanlık gereği gerçekleştirmesi gereken bazı ödevleri vardır. (10)
19. Bir eylemde eylemin sonucundan çok niyet önemlidir. (9.3)
20. İnsan doğru olanı yaptığında kendine yakışanı yapmış olur. (10)
21. İnsan ilkeli olmalıdır ve hayatında bu ilkelere uymalıdır. (8.3)
22. Kişi sadece kendisi için değil, diğer insanların da gelişimi için çaba sarf etmelidir. (9.3)
23. Etik eylem, evrensel ölçütlere göre de etik olan eylemdir. (9.3)
24. Kişi bir eylemi yaparken sonucu ne olursa olsun ahlaki ilkelere uygun düşeni yapmalıdır. (10)
25. Bir eylemin etik olması haz ve mutlulukla ilgili değil, eylemin evrensel ahlak yasaları ve sorumluluk sahibi bir insanın yükümlülüklerine uygun olması ile ilgilidir. (10)
26. Ahlaki açıdan övgüyü hak eden davranış, kişinin ödev ve sorumlulukları gereği yaptığı davranıştır. (10)
27. Kişinin eylemde bulunurken sırf zorunluluktan dolayı belli ilke ya da kurallara uyması o eylemleri etik yapmaz. (9.6)

Erdem Etiği Maddeleri

29. Bir eylemin etik olma durumunu, eylemi yapan kişinin karakteri ve erdemliliği belirler. (9.3)
30. Bir kişinin yaptıkları, onun iç ahlakının bir yansımasıdır. (8.6)
31. Ahlaklı kişi iki eylem arasında seçim yapmak zorunda kalırsa bunu aklını kullanarak, rasyonel bir biçimde yapan kişidir. (9)
32. Hayatta aklı başında, akliselim tercihler yapan kişi erdemli kişidir. (9.6)
33. Bir kişiyi ahlaki olarak değerlendirirken en çok dikkat edilmesi gereken şey kişinin iyi niyetli ve sağlıklı olmasıdır. (7.6)
34. Bir kişide bulunması gereken en önemli niteliklerden birisi o kişinin adil olmasıdır (9.6)
35. Bir kişinin yaptığı şeyler kadar, o kişinin nasıl biri olduğu da eylemleri değerlendirmede önemlidir. (8.6)
36. Erdemli eylem değerini, o eylemin altında yatan erdemli güdülerden, saiklerden alır. (8.6)
37. Önemli olan bir kişinin neyi nasıl yaptığı değil, o kişinin iyi bir huya ve karaktere sahip olmasıdır. (9)
38. Kişi iyi davranışı dış baskılar sonucu yapmışsa erdemli sayılmaz, o davranışı içinden gelerek gerçekleştirmesi gereklidir. (9)

* Parantez içindeki değerler maddelerin alan uzmanlarından aldıkları puan ortalamalarıdır.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları olasılık temelli olmayan amaçlı örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yolu ile belirlenen 312 eğitim fakültesi öğrencisinden oluşmaktadır. Uygun örnekleme araştırmanın amacına uygun, ulaşılması kolay veri kaynaklarının araştırmaya dâhil edildiği ve bir araştırma sürecinin ya da veri toplama aracının etkililiğini belirlemede kullanışlı olan bir yöntemdir (Newby, 2014). Ölçek geliştirme çalışmalarında 300 ve üzeri bir katılımcı sayısı faktör analizi için yeterli bir rakamdır (Field, 2005). Katılımcılar 2015-2016 akademik yılında bir devlet üniversitesinde eğitim fakültesinde öğrenimine devam etmekte olan 312 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma katılımcıların 92'si erkek (%29,5), 220'si kadındır (%70,5). Katılımcılardan 91'i (%29,2) Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 64'ü (%20,5) Okul Öncesi Öğretmenliği, 42'si (%13,5) Türkçe Öğretmenliği, 31'i (%9,9) Matematik Öğretmenliği, 31'i (%9,9) BÖTE, 27'si (%8,7) İlköğretim Sınıf Öğretmenliği, 26'sı da (%8,3) Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümü öğrencileridir. Öğrencilerden 162 kişi (%51,9) 1. Sınıf, 117 kişi (%37,5) 2. Sınıf, 33'ü de (%10,6) 3. sınıf öğrencisidir.

İşlem

Taslak ölçek 12.05.2016 tarihinde eğitim fakültesi dekanlığından gerekli yazılı izin alındıktan sonra 16-18 Mayıs tarihlerinde araştırmaya katılmaya gönüllü 312 eğitim fakültesi öğrencisine uygulanmış ve elde edilen veriler üzerinde madde ayırt ediciliği, yapı geçerliği ve güvenilirlik hesaplanmıştır. Bu bağlamda madde ayırt ediciliğini hesaplamak için madde toplam korelasyonları Pearson momentler çarpımı korelasyonu kullanılarak hesaplanmıştır. Taslak ölçeğin yapısı ile ilgili fikir edinmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçeğin iç güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alpha iç güvenilirlik katsayısı, Guttman, yarıya bölme ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı kullanılmıştır. Veri analizlerinde SPSS ve LISREL paket programları kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde taslak ölçeğin yapı geçerliği ve güvenilirliği sınanmış, bulgular sunulmuştur. Yapı geçerliğinin sınanması için ölçeğin teorik olarak üç faktörden oluştuğu varsayıldığından elde edilen veriler üzerinde doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi teoriye dayalı bir model geliştirilmişse ya da önceden geliştirilmiş bir ölçek tekrar uygulanıyorsa, yani elde bir kuramsal yapı varsa yapı geçerliğini sağlamak için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem araç geliştirmede çokça kullanılır ve burada araştırmacı belirlenmiş kategorileri ya da teori ışığında

ortaya çıkan yapıları inceler. Bir başka ifadeyle literatürde kavramsal yapıya ilişkin faktör sayısı belli ise veya araştırmacı kendi gözlemlerine göre belirli sayıda faktör çıkmasını istiyorsa böyle bir durumda doğrulayıcı faktör analizi yöntemini uygular (Şencan, 2005, s. 778). Madde ayırt ediciliğinin sınanması amacıyla madde-toplam korelasyonları ve güvenilirliğin sınanması için de Cronbach α değerleri hesaplanmıştır.

Madde Ayırt Ediciliği

Maddelerin ayırt ediciliği hakkında bilgi vermesi amacıyla madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır (Tablo 2). Madde-toplam korelasyonları .30’un altında olan 7, 8, 9, 11, 12 ve 16. Maddeler taslak ölçekten çıkarılmıştır.

Tablo 2
Madde-Toplam Korelasyon Değerleri

Madde No	r	Madde No	R	Madde No	r
Madde1	.30**	Madde14	.55**	Madde27	.33**
Madde2	.51**	Madde15	.48**	Madde28	.30**
Madde3	.40**	Madde16	.12*	Madde29	.44**
Madde4	.39**	Madde17	.43**	Madde30	.51**
Madde5	.45**	Madde18	.47**	Madde31	.47**
Madde6	.37**	Madde19	.34**	Madde32	.40**
Madde7	.12*	Madde20	.48**	Madde33	.47**
Madde8	.18**	Madde21	.45**	Madde34	.47**
Madde9	.16**	Madde22	.45**	Madde35	.47**
Madde10	.38**	Madde23	.41**	Madde36	.47**
Madde11	.27**	Madde24	.38**	Madde37	.31**
Madde12	.16**	Madde25	.36**	Madde38	.44**
Madde13	.46**	Madde26	.36**		

** $p < .01$, * $p < .05$ $n = 312$.

Yapı Geçerliği: Doğrulayıcı Faktör Analizi

Madde ayırt ediciliği sınıandıktan sonra ölçeğin yapı geçerliğinin sağlanması amacıyla kalan maddeler üzerinde doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda modifikasyon önerilen, birden fazla faktörde yüksek yüke sahip ya da ölçekte benzer bir anlama sahip bir başka madde bulunan ve çıkarıldığında χ^2 değerinde önemli düşümlere neden olan 10, 24, 25, 26, 28 ve 37. maddeler taslak ölçekten çıkarılmıştır. Burada ölçek teoriye dayalı çok faktörlü bir ölçek olduğundan faktörlerin güçlü bir biçimde ayırt edici olmaları hedeflenmiştir. Sonraki analizler geriye kalan 26 madde üzerinde yürütülmüştür (Şekil 2).

Ölçeğin yapısının teorik yapıya uygunluğunun ölçülmesinde analiz sonucunda ortaya çıkan uyum indekslerinden ilk olarak ki-kare ve serbestlik derecesi ele alınmış, ki-kare değeri serbestlik derecesine bölündüğünde ortaya çıkan değer modelin mükemmel uyuma sahip olduğunu göstermiştir [$\chi^2 = 532.86$, Sd = 296 $p < .01$ ($\chi^2/Sd = 1.80$)]. Ki-kare değerinin serbestlik derecesine bölünmesi ile bulunan

Bir eylemin değerini eylemin sonucu belirler.

Mutluluk hayatın en büyük amacıdır.

İnsanlar acıdan kaçıp hazzaya yöneldiği takdirde mutluluğa ulaşır.

Kişi gelecek için endişelenmek yerine anın keyfini çıkarmalıdır.

Kişinin ne yapması ve nasıl davranması gerektiği bütünüyle içinde bulunduğu duruma bağlıdır.

İnsan kendi varlığını mümkün olan her yolu kullanarak korumak zorundadır.

Bir şey mutluluğa katkı yaptığı oranda istenir.

Mutluluk insan eylemlerinin nihai amacıdır.

Fedakarca davranışlar bireysel ya da toplumsal mutluluğu artırdığı oranda iyidir.

Kişi iki eylem arasında seçim yapmak zorunda kaldıysa en fazla haz ve mutluluk getirecek eylemi seçmelidir.

İnsan sorumlu bir varlıktır ve insanlık gereği gerçekleştirmesi gereken bazı ödevleri vardır.

Bir eylemde eylemin sonucundan çok niyet önemlidir.

İnsan doğru olanı yaptığıında kendine yakışanı yapmış olur.

İnsan ilkel olmalıdır ve hayatında bu ilkelere uymalıdır.

Kişi sadece kendisi için değil, diğer insanların da gelişimi için çaba sarf etmelidir.

Etik eylem, evrensel ölçütlere göre de etik olan eylemdir.

Kişinin eylemde bulunurken sırf zorunluluktan dolayı belli ilke ya da kurallara uyması o eylemleri etik yapmaz.

Bir eylemin etik olma durumunu, eylemi yapan kişinin karakteri ve erdemliliği belirler.

Bir kişinin yaptıkları, onun iç ahlakının bir yansımasıdır.

Ahlâklı kişi iki eylem arasında seçim yapmak zorunda kalırsa bunu aklını kullanarak, rasyonel bir biçimde yapan kişidir.

Hayatta akli başında, akılselim tercihler yapan kişi erdemli kişidir.

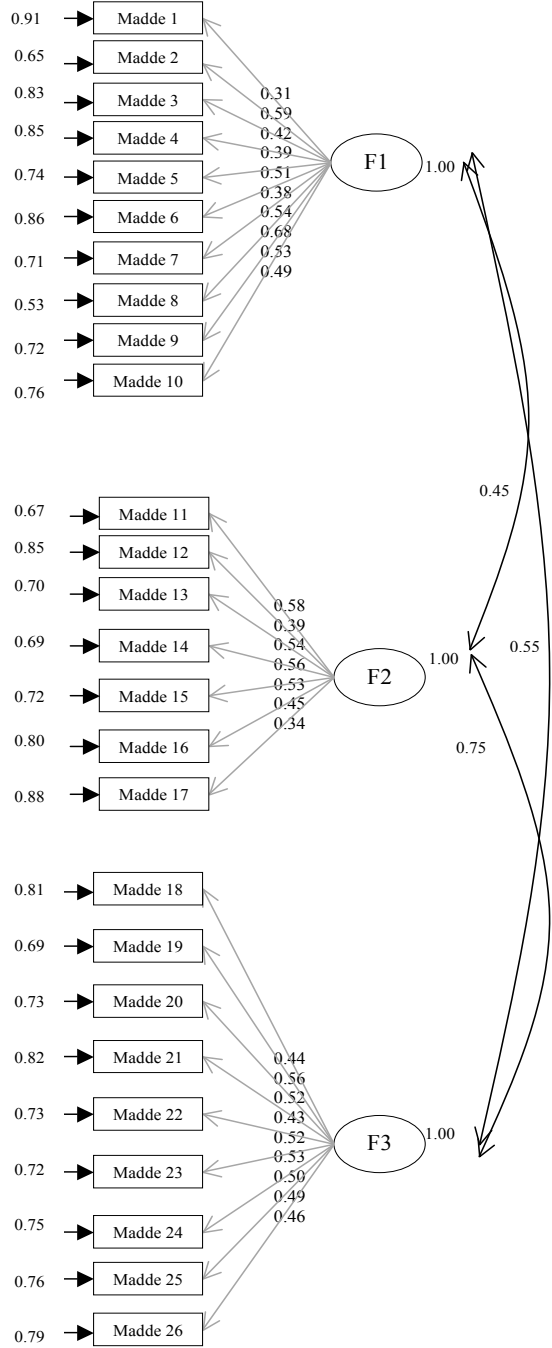
Bir kişiyi ahlaki olarak değerlendiren en çok dikkat edilmesi gereken şey kişinin iyi niyetli ve sağduyulu olmasıdır.

Bir kişide bulunması gereken en önemli niteliklerden birisi o kişinin adil olmasıdır

Bir kişinin yaptığı şeyler kadar, o kişinin nasıl biri olduğu da eylemleri değerlendirmede önemlidir.

Erdemli eylem değerini, o eylemin altında yatan erdemli güdülerden, saiklerden alır.

Kişi iyi davranışı dış baskılar sonucu yapmışsa erdemli sayılmaz, o davranışı içinden gelerek gerçekleştirmesi gereklidir.

Şekil 2. Etik Eğilimler Ölçeği doğrulayıcı faktör analizi diyagramı.

değer beşten küçükse yeterli, üçten küçükse iyi ve ikiden küçükse mükemmel uyum vardır denilebilir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda diğer uyum endekslerine bakıldığında da [RMSEA = 0.051, NFI = 0.97, NNFI = 1.06, RMR = 0.033, SRMR = 0.058, GFI = 0.95, AGFI = 0.94, PGFI = 0.80 CFI = 1.00] olarak bulunmuştur (Tablo 3). GFI ve AGFI indeksleri 0-1 arasında değer alırlar. 0 hiç uyum olmadığı, .90 iyi uyum olduğu, .95-1.0 de mükemmel uyum olduğu şeklinde yorumlanır (Jöreskog & Sörbom, 1982; Smith & McMillan, 2001). Bu indeksler için .85 değerinin de alt değer olarak alınabildiğini belirtenler vardır (Hu & Bentler, 1999). RMSEA değeri diğer indekslerin aksine 0'a yaklaştıkça mükemmel uyum olduğu şeklinde yorumlanırken 1 uyumsuzluk anlamına gelmektedir. Bu değer .05'ten küçükse iyi uyum, .06-.09 aralığından küçükse normal uyum, .10'dan küçükse orta uyum, .10'dan büyükse de zayıf uyum anlamına gelmektedir. CFI 0-1 arasında değişir (Bentler, 1990), .90 yeterli bir uyum, .95-1.0 arası mükemmel uyum anlamına gelmektedir. NFI ve NNFI değerleri de 0 ve 1 arasında değişir ve değer 1'e yaklaştıkça uyum mükemmelleşir (Bentler, 1990). .90 iyi uyum için alt değer olarak alınırken .95 ya da üstü mükemmel bir uyuma işaret eder (Browne & Cudeck, 1992; Hu & Bentler, 1999; Smith & McMillan, 2001).

NNFI değerinin 1'in üzerinde çıkması da olasıdır, bu durumlarda değer 1 olduğu varsayılır (Bentler, 1990). RMR ve SRMR değerleri 0 - 1 arasında değişir. .05 ten küçük veya eşitse mükemmel uyum, .08'den küçük veya eşitse iyi uyum, .10'dan küçük veya eşitse vasat uyum vardır şeklinde yorumlanır. PGFI 0 olarak gerçekleşirse uyum yok, 1 olarak gerçekleşirse mükemmel uyum var şeklinde yorumlanır. Bu değerlere göre χ^2/Sd mükemmel uyum, RMSEA normal uyum, NFI ve NNFI mükemmel uyum, RMR mükemmel uyum, SRMR iyi uyum, GFI ve AGFI mükemmel uyum, PGFI iyi uyum ve CFI değeri de mükemmel bir uyum göstermektedir (Tablo 3). Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen ölçek ile teorik modelin normal ile mükemmel arası uyum gösterdiği söylenebilir.

Tablo 3
Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	Katsayı	Uyum
RMSEA	0.05	Normal
NFI	0.97	Mükemmel
NNFI	1.06	Mükemmel
RMR	0.03	Mükemmel
GFI	0.95	Mükemmel
AGFI	0.94	Mükemmel
PGFI	0.80	İyi
CFI	1.00	Mükemmel
SRMR	0.06	İyi
χ^2/Sd	1.80	Mükemmel

$n = 312$ $\chi^2 = 532.86$, $Sd = 296$.

Güvenirlilik

Ölçeğin güvenirliliğinin sınanması amacıyla her faktörün Alpha, Guttman, Yarıya Bölme (YB) ve Test-Tekrar-Test (TTT) güvenirlilik katsayısı hesaplanmış ve teleolojik etik faktöründe $\alpha = .74$, Guttman = .75, YB = .76, TTT = .93; deontolojik etik faktöründe $\alpha = .67$, Guttman = .70, YB = .74, TTT = .91 ve erdem etiği faktöründe $\alpha = .73$, Guttman = .71, YB = .75, TTT = .90 bulunmuştur. Bu katsayı genelde .70 ve üzeri değer aldığı anda ölçek güvenilir kabul edilmektedir. Yine de bu katsayı yorumlanırken ölçek türü ve katsayı hesaplanan faktördeki madde sayısı önemlidir. Zekâ testleri gibi ölçeklerde α katsayısının daha yüksek olması beklenirken psikolojik testler gibi ölçeklerde alt eşik daha düşük tutulabilir. Ayrıca ölçekteki madde sayısı arttıkça bu katsayı yükselme, azaldıkça da düşüş eğilimi göstermektedir (Field, 2005). Bu doğrultuda faktörler arasında en düşük güvenirlilik katsayısına sahip görünen deontolojik etik faktöründe ($\alpha = .67$) faktörün ölçekte en az madde sayısına sahip olan faktör olmasının etkili olduğu yorumu yapılabilir. Ayrıca söz konusu faktörde Alpha katsayısı için gerçekleştirilen madde temelli bir incelemede Alpha katsayısını düşüren madde olmadığı gözlenmiştir. Bunlar ışığında güvenirlilik katsayılarına bakıldığında (Tablo 4) ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Faktörler Arasındaki Korelasyon

Faktörler ortalama, standart sapma, güvenirlilik katsayıları ve faktörler arası determinasyon katsayıları Tablo 4'te sunulmuştur. Ölçek faktörleri arasındaki determinasyon katsayıları incelendiğinde teleolojik etik ile deontolojik etki arasında .09; teleolojik etik ile erdem etiği arasında .16; deontolojik etik ile teleolojik erdem etiği arasında .28 olduğu görülmektedir. Ölçek faktörleri arasındaki ilişki incelendiğinde faktörlerin kendi aralarında yüksek düzeyde korelasyonlar göstermediği saptanmış olup dolayısıyla ölçek faktörlerinden alınan puanlar üzerinden bir toplam puan hesaplanamaz.

Tablo 4

Faktörler Ortalama, Standart Sapma, Güvenirlilik Katsayıları ve Faktörler Arası Determinasyon Katsayıları

Faktörler	Madde Sayısı	$\bar{x}$	Ss	Cronbach Alpha	Yarıya Bölme	Guttman	Test Tekrar Test	1	2	3
Teleolojik	10	3.01	.43	.74	.76	.75	.93	1	.09	.16
Deontolojik	7	3.24	.41	.67	.74	.70	.91		1	.28
Erdem Etiği	9	3.15	.41	.73	.75	.71	.90			1
Toplam	26	3.15	.33							

Tartışma

Bu çalışmada geçerli ve güvenilir bir etik eğilimler ölçeği geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla ölçek geliştirme adımları uygulanmış ve 312 eğitim fakültesi öğrencisine uygulanan taslak ölçek kapsam geçerliği için alan uzmanlarına, dil geçerliği için Türkçe dil uzmanlarına gönderilmiş ve gelen dönüşlere göre düzeltmeler

yapılmıştır. Daha sonra ölçeğin yapı geçerliğinin sağlanması amacıyla taslak ölçek üzerinde doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığının sağlanması amacıyla madde toplam korelasyonları ve güvenilirliğinin sınanması amacıyla da Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Analizler sırasında ayırt ediciliği düşük ve geçerliği olumsuz etkilediği düşünülen 12 madde ölçekten çıkarılmıştır. Ölçek faktörleri arasındaki ilişki incelendiğinde faktörlerin kendi aralarında anlamlı ve yüksek düzeyde pozitif korelasyonlar göstermediği saptanmıştır. Dolayısıyla ölçek faktörlerinden alınan puanlar üzerinden bir toplam puan hesaplanamaz. Zaten teorik olarak da faktörler birbirlerine zıt hipotezler içerebileceği gibi birbirleri ile ilgisi olmayan, bağımsız hipotezler de içermektedirler. Buradan hareketle ölçeğin üç faktörden oluşan ve bu faktörlerin toplam puanının hesaplanabildiği bir ölçek olmasının mümkün olmayacağı öngörülmüştü. Geliştirilmesi planlanan etik eğilimler ölçeğinin, teleolojik etik, deontolojik etik ve erdem etiği adlı üç ayrı faktörden oluşması hedeflenmişti. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda da bu doğrultuda 26 maddeden oluşan ölçek ile teorik modelin normal ile mükemmel arası uyum gösterdiği saptanmıştır.

Faktör 1 teleolojik etik. Faktörlerden alınan puanlar yorumlanırken kişinin en yüksek ortalamaya sahip olduğu faktöre göre bir etik eğilime sahip olduğu yorumu yapılır. Teleolojik etik faktöründen maksimum 40 minimum 10 puan alınabilir. Buna göre teleolojik etik faktöründen en yüksek ortalamaya sahip olan bir kişinin eylemlerin nedeninden ya da yapan kişiden ziyade sonucuna, haz ve mutluluğun artırılmasına önem verdiği, endişeler yerine anın keyfinin çıkarılması gerektiği ve eylemlerin değerinin duruma göre göreceli olduğunu düşündüğü yorumu yapılabilir.

Faktör 2 deontolojik etik. Deontolojik etik faktöründen maksimum 28, minimum 7 puan alınabilir. Deontolojik etik faktöründen en yüksek ortalamaya sahip olan kişi için deontolojik eğilime sahip olduğu yani insanın ödev ve sorumluluk sahibi, ilkeli olduğuna inandığı, bir eylemin sonucundan ziyade niyetin önemli olduğuna, bireyin isteyerek evrensel etik ilkelere dayalı bir şekilde davranması gerektiğine inandığı yorumu yapılabilir. Doğru olanı yapmak zaten insanın kendine yakışanı yapmasıdır.

Faktör 3 erdem etiği. Erdem etiği faktöründen ise maksimum 36, minimum 9 puan alınabilir. Erdem etiği faktöründen en yüksek ortalamaya sahip olan bir kişi eylemin etikliğini yapan kişinin karakter ve ahlakına bağlı olarak değerlendirir. Buna göre bireyin ahlaklı ve iyi karakter sahibi olması onun karar verirken sağduyulu ve aklını kullanarak karar vermesiyle ilgilidir. Etik eylem bireyin içinden gelen erdemli güdülerle, iç ahlakının bir yansıması olarak bir baskı sonucu değil, iyi niyet ve sağduyu sonucu aldığı kararlar ortaya koyduğu eylemdir. Erdem etiği eğilimine sahip bir kişi eylemin neden ve sonucundan ziyade eylemi yapan kişi ve onun özelliklerine odaklanır yorumu yapılabilir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışma sonucunda 26 maddeden oluşan ölçek ile teorik modelin normal ile mükemmel arası uyum gösterdiği saptanmıştır. Son olarak ölçek maddeleri yeniden numaralandırılmış (Ek 1) ve tüm aşamalar sonucunda 26 maddeden oluşan 4'lü derecelendirme kullanılan Likert tipi geçerli ve güvenilir bir Etik Eğilimler Ölçeği elde edilmiştir. Gelecekteki araştırmalar için ölçeğin farklı katılımcılar üzerinde uygulanması önerilebilir. Bu şekilde ölçek geçerliği tekrar test edilmiş olacaktır. Bununla beraber ilgili literatürde etik eğilimleri sınıflandıran Türkçe bir ölçek tespit edilemediğinden *Etik Eğilimler Ölçeği*'nin yakınsak geçerliği gerçekleştirilememiştir. İlerideki çalışmalarda bu şekilde bir ölçek geliştirilir ya da uyarlanırsa ölçeklerin aynı katılımcılar üzerinde uygulanıp aralarında kıyaslamalar yapılması da önerilebilir. Bireylerin etik yargıları ile ilgili çalışmalarda da teorik etik ile uygulamalı etik arasındaki bağlantının kopmaması için Etik Eğilimler Ölçeği'nden faydalanılabilir.

Received: September 20, 2016

Revision received: December 27, 2016

Accepted: January 12, 2017

OnlineFirst: February 15, 2017

Copyright © 2016 • Turkish Journal of Business Ethics

www.isahlakidergisi.com/en

DOI 10.12711/tjbe.2016.9.0016 • November 2016 • 9(2) • 297–307

Extended Abstract

Developing an Ethical Tendencies Scale Based on the Theories of Ethics*

Mehmet Koçyiğit¹
Afyon Kocatepe University

Engin Karadağ²
Eskişehir Osmangazi University

Abstract

The aim of this study is to develop an ethical tendencies scale for educators based on ethics theories. The study is a quantitative scale-development study, and 312 volunteer education-faculty students joined in the study. From among the purposeful sampling methods, convenience sampling was used. Content and language validity were provided by following a scale-development process and receiving expert opinions. After administering the scale in order to test items' distinctiveness, item-total correlations were calculated and those less than .30 were omitted. As a result of confirmatory factor analysis the scale and theoretical model were found to show a fit between normal and perfect. To test the reliability of the scale, Cronbach's alpha, Guttman, split-half, and test-retest coefficients were calculated. Cronbach's alpha coefficient for teleological ethics was found to be .74; for deontological ethics, .67; and for virtue ethics, .73. Furthermore, the coefficients for teleological ethics were calculated as Guttman = .75, split-half = .76, and test-retest = .93; for deontological ethics, Guttman = .70, split-half = .74, and test-retest = .91; and for virtue ethics, Guttman = .71, split-half = .75, and test-retest = .90. As a result of the study, a valid and reliable ethical tendencies scale (ETS) consisting of three factors (teleological ethics, deontological ethics, and virtue ethics) has been obtained.

Keywords

Ethics theories • Pre-service teachers • Ethical tendencies • Teleological ethics • Deontological ethics • Virtue ethics

* This article is based on the first author's Doctoral Dissertation submitted to the Educational Institute of Eskişehir Osmangazi University.

1 **Correspondence to:** Mehmet Koçyiğit, School of Foreign Languages, Afyon Kocatepe University, Ahmet Necdet Sezer Kampüsü, 5. Eğitim Binası, Gazlıgöl Yolu, Afyonkarahisar 03200 Turkey. Email: mkocyiğit@aku.edu.tr

2 Faculty of Education, Eskişehir Osmangazi University, Eskişehir Turkey. Email: enginkaradag@ogu.edu.tr

Citation: Koçyiğit, M., & Karadağ, E. (2016). Developing an Ethical Tendencies Scale based on the theories of ethics. *Turkish Journal of Business Ethics*, 9, 297–307. <http://dx.doi.org/10.12711/tjbe.2016.9.0016>

Researchers who want to study ethics will initially face different definitions of the concept of ethics. Because of this, it is necessary to dwell on the definition of the term before anything else. The term *ethics* stems from the Greek word *ethos*, which has meanings like morals, tradition, customs, habits, temperament, mood, and character (Cevizci, 2014a; Pieper, 1999). Cevizci (2014a, p. 11) also states that ethics can be defined as “a branch or sub-discipline of philosophy dealing with morality and moral values.” Ethics can be defined as “a systematic thinking on morality; a query, an inquiry, and discussion on moral life” (Cevizci, 2002, p. 5), “a philosophical thinking or inquiry on the concepts of morals and morality” (Cevizci, 2013, p. 17), “principles; standards and values in the relationship of an individual with other individuals, institutions, and state that stems from the experiences, traditions, and customs of society; and a product of reasoning that increases social harmony, unity, and solidarity and that stabilizes the economic, political, and social constructs of society” (Kolçak, 2013, p. 3), or “a theory of moral action” (Pieper, 1999, p. 60). According to Türkeri (2013, p. 11), ethics expresses a system of principles according to which people organize their behaviors. Cevizci (2014a, p. 11) stated that ethics could also be defined as “a sub-discipline or branch of philosophy concerning morality and moral value.” Kuçuradi (2009, p. 30) states that although this kind of conceptualization of ethics seems problematic to her, ethics comprises “(i) attempts to define the good and bring universal norms for action; (ii) attempts to reveal higher norms for use as measures to evaluate and ground existing norms.”

Ethics and Ethics Classification

According to Kuçuradi (2009, p. 30), when considering books on the history of ethics, one can see that ethics has shown a development like this:

Ancient Greek ethics was *eudaemonist* (Ancient Greek philosophers tried to answer the questions of “what do we need to do?” or “how do we need to live?” to be happy.); deontological ethics (i.e. the ethics aiming to bring universally valid formal norms) began with Kant; in the 20th century (with Max Scheler and Nicolai Hartmann) began virtue ethics; today, the point that ethics come up to is meta-ethics (i.e., ethics that try to analyze and ground norm propositions or that try to find a basis for them).

Although ethics could, in short, be chronologically classified this way, different ethics classifications exist that use different criteria. Ethics from the point of its function can be classified under normative, descriptive, and meta-ethics (Cevizci, 2002); classical, modern, and post-modern from the point of historical progress (Bauman, 2011; Cevizci, 2002, 2014a); and from the point of persons or civilizations (i.e., Aristotle or Kant, Greek or Roman) (Türkeri, 2013). One can say ethics is also classifiable according to what main problem (i.e., good, truth, will) (Özlem, 2015) or what moral values and responsibilities (i.e., teleological, axiological, and deontological ethics) (Cevizci, 2002) it puts emphasis on.

This study reviews some classifications in the related literature (Cevizci, 2002, 2013, 2014a, 2014b; Frankena, 2007; Frolov, 1997; Kuçuradi, 2009; Özlem, 2015), basically dividing ethics into two, theoretical and applied ethics, and basing theoretical ethics on normative and descriptive ethics (see Figure 1). Something that mentions “what should be” rather than the existing situation is indeed normative, and the basic feature of a moral judgment is its normativity (Cevizci, 2014b). In this sense, one can say that all ethics are normative. However, one should note here that normative ethics and descriptive/meta-ethics have different conceptualizations, unlike the conceptual approach in normative ethics, in descriptive/meta-ethics concepts are handled in a phenomenological manner; even the concepts themselves are discussed and their meanings and/or probabilities reasoned (Özlem, 2015).

Under the title of normative ethics are teleological, deontological, and virtue ethics, which have been classified as classical theories by Cevizci (2013; 2014a). Frankena (2007) made a similar classification but grouped the theories under egoist-duty, utilitarian and moral values, and responsibility titles. This classification strongly coincides with Cevizci’s (2013; 2014a).

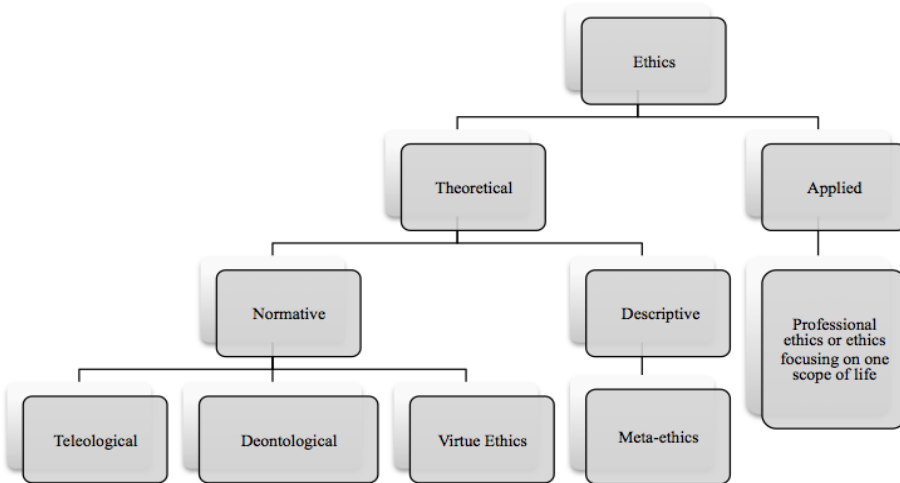

Figure 1. A classification for ethics.

Creating the Draft Scale

Theoretical Framework

Normative ethics “gives a theoretical basis for moral principles, ideals, and norms. It theoretically deals with the problems that emerge as they are, and reaches solutions in the consciousness of a society or class. Any comprehension reflecting the moral ideals of any specific social group is normative in the final analysis,” (Frolov, 1997, p. 155). Theories proposed in normative ethics can be divided into three according to their focus points. The first of these are theories based on the concept “good” and define the moral situation of the individual through an ultimate purpose. The second group is based on the issues of true action and understanding the morality involved in duties and responsibilities. The last group proposes that moral life derives from a mature character and virtues. These theories can be classified respectively as *teleological ethics*, *deontological ethics*, and *virtue ethics* (Cevizci, 2013, 2014a).

Teleological ethics. From the viewpoint of teleological ethics, what determines the value of a moral action or even a moral life results from that action or life; therefore, theories within teleological ethics are also called consequentialist ethical theories. In this type of ethics, the basic concepts are good and bad, and the concepts of right or wrong function as types of these concepts’ derivative. An action is not good or bad in itself; what makes an action good or bad is its outcome. Similarly, the trueness or falseness of an action is defined by the outcomes of that action, thus setting a moral standard that enables the ends legitimizing the means. The ultimate purpose is seen as individual happiness, self-actualization, or having the most amount of people happy. Accordingly, the measure in moral action is the production ratio of good to bad. The hedonisms of Cyrenaics, Aristippus, and Epicurus; Hobbes’s ethical egoism; and Bentham and Mill’s utilitarianisms can be counted under the scope of teleological ethics theories (Arslan, Kılıç Akıncı, & Bayhan Karapınar, 2007; Cevizci, 2013, 2014a; Frankena, 2007; Türkeri, 2013).

Deontological ethics. Deontological ethics, somehow on the opposite side of teleological ethics, emphasizes the trueness of the action itself, rather than its consequences. Accordingly, the trueness or falseness of an ethical action is determined by whether a person fulfills a moral duty or the moral rules of an action. The intention and the principles on which the action is based are also important. This approach considers the human being as reasonable and responsible, presumes that there are duties that need to be fulfilled, and places the concept of duty as its central point of view. True actions are those that stem from a duty and are compatible with the moral codes. Unlike teleological theories, deontological ethics have criteria like equity, objectivity, and universalizability. These ethics theories are based on the presupposition that an action can be considered ethical, independent from pleasure

and pain, as long as it is based on principles, really true, or intrinsically valuable rather than seeming good. Thus there are moral and conscientious truths independent of time and conditions. One should act in a manner that follows a universal code, or one should consider how things would be if one's principles in action were universal. According to these understandings, actions that are unethical are indeed also irrational. Mentionable in deontological ethics are religious ethics (Christian ethics like Thomas Aquinas, Islamic ethics such as Ghazali, etc.), Kant's deontological ethics and its modern reflection, and Ross's deontological intuitionism (Arslan et al., 2007; Cevizci, 2013, 2014a; Türkeri, 2013; Yüksel, 2010).

Virtue ethics. While teleological ethics emphasize good and beneficial consequences; and while deontological ethics emphasize duties, responsibilities and a universal moral code; virtues ethics emphasize the doer's character and virtue. Virtue ethics are basically interested in a good life and how a human should be; it uses the concept of character. The important thing is to be a good or virtuous, character-wise person. A virtue is a temperament, habit, quality, or characteristic that an individual should want to have. According to this approach, beliefs, sensitivity, and experiences are important, not codes or results. Whether or not benefit or harm comes to an individual or society as a result of the action is not important; the important thing is for the person to show virtuous behaviors. According to this understanding, actions are a reflection of inner morality, and virtues are what shape that morality. Virtue ethics, having its roots in classical ethics, can also be said to have representatives in critical ethics. Socrates, Plato, and Aristotle can be said to have formed the basis for this ethics in classical ethics, and MacIntyre's contemporary virtue ethics can be said to represent this type of ethics in meta-ethics (Arslan et al., 2007; Cevizci, 2013, 2014a; Frankena, 2007).

Generating the Item Pool and Factors

While the scale was being formed and drafted, each of the three ethics theories (teleological, deontological, and virtue ethics) were taken as factors. The factor of teleological ethics consists of 17 items; deontological ethics, 11 items; and virtue ethics, 10 items.

Scoring. The draft scale was designed as a 4-point Likert-type scale. Scoring has been designed as *strongly disagree* (1), *disagree* (2), *agree* (3), and *strongly agree* (4); no neutral expressions (i.e., undecided) were used. Neutral categories were not used in developing the scale because they provide no clue to diagnosing answers. Although some researchers have stated that as the number of categories increase, so does reliability to a certain level; others say this is the researcher's decision to make in accordance with the respondents, items, and situation (Tekindal, 2009).

Method

Participants

The participants of the study consist of 312 education-faculty students chosen through convenience sampling, a purposive sampling technique not based on probability. Convenience sampling is a technique in which relevant and easy-to-reach data sources are included in the research; it is useful for testing the effectiveness of a research design or data-collection tool (Newby, 2014). In scale-development studies, 300 or more participants are enough for factor analysis (Field, 2005). The participants here consist of 312 students from a state university during the 2015-2016 academic year. 92 (29.5%) participants are male, and 220 (70.5%) are female.

This study aims to develop a valid and reliable ethical tendencies scale and follows steps for developing a scale for this purpose. The draft scale was sent to field experts for content validity and to Turkish language experts for language use; revisions were made according to their feedback. To ensure the construct validity of the scale, confirmatory factor analysis was carried out on the draft scale. Again, to ensure the internal consistency of the scale item-total correlations, and to test its reliability, Cronbach alpha coefficients were calculated. During the analyses, 12 items with low item-discrimination that were thought to negatively affect the validity and reliability of the scale were omitted from the draft version. When testing inter-item correlations, factors were not seen to have positive significant correlations. As a result, no total score can be calculated. Anyway, the factors can in fact have theoretically opposite, conflicting, or irrelevant independent hypotheses. As a result of confirmatory factor analysis, the scale has been found to consist of 26 items that show a fit between normal and perfect with the theoretical model.

Results

Confirmatory factor analysis was performed in order to test construct validity, as the scale had been theoretically presumed to have three factors. Confirmatory factor analysis is a method used to ensure construct validity if a model is developed according to the theory or if a pre-developed scale is re-used; in other words if a theoretical construct is available. This method is highly used in scale development wherein the researcher tests categories that are pre-defined or revealed by theory. Said another way, researchers use confirmatory factor analysis when the number of factors related to the conceptual construct have been defined in the literature or when researchers determine the number of factors to be extracted based on their own observation (Şencan, 2005, p. 778). Item-total correlations were calculated to test item discrimination, as well as Cronbach's Alpha to test reliability.

Item Discrimination

Items 7, 8, 9, 11, 12, and 16 were omitted from the draft scale as a result of items with item-total correlations less than 0.30.

Construct Validity: Confirmatory Factor Analysis

As a result of confirmatory factor analysis, items 10, 24, 25, 26, 28, and 37 were omitted from the scale. The remaining analyses were carried out on 26 items.

The first of the tested fit-indices was the chi-square/degrees of freedom; it showed the model to have perfect fit ($\chi^2 = 532.86$; $Sd = 296$; $p < .01$; $\chi^2/Sd = 1.80$). Checking the other fit-indices found them to be $RMSEA = 0.051$; $NFI = 0.97$; $NNFI = 1.06$; $RMR = 0.033$; $SRMR = 0.058$; $GFI = 0.95$; $AGFI = 0.94$; $PGFI = 0.80$; $CFI = 1.00$ (see Table 3). GFI and $AGFI$ indices that vary between 0.0 and 1.0 are interpreted as having no fit; .90, as good fit; and between .95 and 1.0, as perfect fit (Jöreskog & Sörbom, 1982; Smith & McMillan, 2001). Some researchers have stated that .85 can also be used as a cut-off point (Hu & Bentler, 1999). $RMSEA$, unlike other indices, is interpreted as better fit when closer to 0 with 1 meaning no fit. Values less than .05 show good fit; between .06 and .09, normal fit; and below .10, acceptable fit. CFI varies between 0 and 1 (Bentler, 1990); values above .90 can be interpreted as a normal fit, and between .95 and 1.0 as a perfect fit. NFI and $NNFI$ values measure between 0 and 1; closer to 1 means a better fit (Bentler, 1990). While .90 can be taken as a cutoff point for goodness-of-fit, .95 or higher is seen as perfect fit (Browne & Cudeck, 1992; Hu & Bentler, 1999; Smith & McMillan, 2001). $NNFI$ values can exceed 1.0, and are interpreted as 1 when this happens (Bentler, 1990). RMR and $SRMR$ values can vary between 0 and 1; .05 or below means perfect fit, and less than .08 means good fit. $PGFI = 0$ means no fit, and $PGFI = 1$ means perfect fit. As a result of the confirmatory factor analysis here, one can say the scale and theoretical model show a fit between normal and perfect (Table 1).

Table 1
Confirmatory Factor Analysis Fit Indices

Fit indices	Coefficient	Fit
<i>RMSEA</i>	0.05	Normal
<i>NFI</i>	0.97	Perfect
<i>NNFI</i>	1.06	Perfect
<i>RMR</i>	0.03	Perfect
<i>GFI</i>	0.95	Perfect
<i>AGFI</i>	0.94	Perfect
<i>PGFI</i>	0.80	Good
<i>CFI</i>	1.00	Perfect
<i>SRMR</i>	0.06	Good
χ^2/Sd	1.80	Perfect

$N = 312$, $\chi^2 = 532.86$, $Sd = 296$.

Reliability

Cronbach’s alpha, Guttman, split-half, and test-retest coefficients were calculated to test the reliability of the scale for each factor. The Cronbach alpha coefficient for teleological ethics was found to be .74; for deontological ethics, .67; and for virtue ethics, .73. Furthermore, the coefficients for teleological ethics were calculated as Guttman = .75, split-half = .76, and test-retest =.93; for deontological ethics, Guttman = .70, split-half =.74, and test-retest =.91; and for virtue ethics, Guttman = .71, split-half =.75, and test-retest =.90 (Table 2). Reliability coefficients mostly show acceptable reliability greater than .70. However, the type of scale and number of items in the factor should be taken into consideration while interpreting this coefficient. Scales like intelligence tests are expected to have higher alphas, while scales like psychological tests may have somewhat lower alphas. In addition, the more items in the scale, the higher the coefficient tends to be, and, conversely, the fewer items in the scale, the lower the coefficient tends to be (Field, 2005).

Correlations between factors. Mean, standard deviation, reliability and inter-determination coefficients of the factors are shown in Table 2. When the correlations between the factors are analysed it can be seen that they don’t have positive high correlations, so that a total score cannot be calculated.

Table 2
Factors’ Means, Standard Deviations, Reliability Coefficients, and Inter-Determination Coefficients.

Factor	Item count	$\bar{x}$	Sd	Cronbach’s Alpha	Split-half	Guttman	Test-retest	1	2	3
Teleological	10	3.01	.43	.74	.76	.75	.93	1.0	0.09	0.16
Deontological	7	3.24	.41	.67	.74	.70	.91		1.0	0.28
Virtue ethics	9	3.15	.41	.73	.75	.71	.90			1.0
Total	26	3.15	.33							

Discussion

Creating a valid and reliable ethical tendencies scale has been the purpose of this study. As a result of the analyses, the scale and the theoretical model show a fit between normal and perfect.

Factor 1: Teleological ethics. While interpreting scores from the scale, one can be said to have an ethical tendency corresponding to the highest mean. A maximum of 40 and a minimum of 10 points can be scored for teleological ethics. Individuals whose highest mean score is from this factor can be said to put emphasis on the results of actions rather than the reasons behind them or how the person acted, give importance to the increase of pleasure and happiness, think that enjoying the moment is important instead of worrying, and that the value of actions depends on one’s situation.

Factor 2: Deontological ethics. A maximum of 28 and a minimum of 7 points can be received for this factor. People whose highest mean score is from this factor can be said to have a deontological tendency, which means they believe that humans have certain duties and responsibilities and are principled, and that rather than the consequence of an action, the intention behind it is important. They can be said to believe that individuals should act based on universal ethical principles. If an individual does the right thing, it is because they did something that made themselves feel worthy.

Factor 3: Virtue ethics. From this factor, a maximum of 36 and a minimum of 9 points can be received. One who has their highest mean score from this factor can be said to evaluate the ethicalness of an action according to the character and morality of the doer. According to these individuals, someone being ethical and solid is related to their use of common sense and reasoning while making decisions. An ethical action is one that an individual puts forth not because of a pressure or norm but because of one's inner morals, good will, and common sense. Individuals with a virtue-ethics tendency can be said to focus on the doer and the doer's characteristics rather than the reason or the result of that action.

As a result of the study, the 26-item scale shows a fit with its theoretical model between normal and perfect. For the last step, the items were renumbered and a valid and reliable 4-point Likert-type ethical tendencies scale consisting of 26 items was obtained. For future studies, the scale can be suggested for use with different samples.

Kaynakça/References

- Arslan, M., Kılıç Akıncı, S. & Bayhan Karapınar, P. (2007). *e-İş, e-Devlet, eTik*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bauman, Z. (2011). *Postmodern etik* (2. basım, A. Türker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bentler, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological Bulletin*, 107(2), 238–246.
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1992). Alternative ways of assessing model fit. *Sociological Methods & Research*, 21(2), 230–258.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: Paradigma.
- Cevizci, A. (2013). *Uygulamalı etik*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2014a). *Etik-ahlak felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2014b). *Felsefeye giriş* (4. basım). Ankara: Nobel.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. London, UK: Sage.
- Frankena, W. K. (2007). *Etik* (A. Aydın, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Frolov, I. (1997). *Felsefe sözlüğü* (2. basım, A. Çalışlar, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1–55. <http://dx.doi.org/10.1080/10705519909540118>

- Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1982). Recent developments in structural equation modeling. *Journal of Marketing Research*, 19, 404–416.
- Kolçak, M. (2013). *Meslek etiği* (2. basım). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Kuçuradi, İ. (2009). Felsefi etik ve “meslek etikleri”. H. Tepe (Ed.), *Etik ve meslek etikleri içinde* (2. basım, s. 27–43). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Newby, P. (2014). *Research methods for education* (2nd ed.). London, UK: Routledge.
- Özlem, D. (2015). *Etik ahlak felsefesi* (2. basım). İstanbul: Notos Kitap.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe giriş* (V. Atayman & G. Sezer, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Smith, T. D., & McMillan, B. F. (2001, April). *Primer of model fit indices in structural equation modeling*. Paper presented at the Annual Meeting of the Southwest Educational Research Association, New Orleans, LA, USA.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin yayıncılık.
- Tekindal, S. (2009). *Duyuşsal özelliklerin ölçülmesi için araç oluşturma* (2. basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Türkeri, M. (2013). *Etik kuramları* (2. basım). Ankara: Lotus Yayınları.
- Yüksel, C. (2010). *Devlette etik dünyada ve Türkiye’de kamu yönetiminde etik, yasal altyapı ve uluslararası uygulamalar*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Ek 1*Etik Eğilimler Ölçeği*

No	MADDELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Bir eylemin değerini eylemin sonucu belirler.	1	2	3	4
2	Mutluluk hayatın en büyük amacıdır.	1	2	3	4
3	İnsanlar acıdan kaçıp hazzza yöneldiği takdirde mutluluğa ulaşır.	1	2	3	4
4	Kişi gelecek için endişelenmek yerine anın keyfini çıkarmalıdır.	1	2	3	4
5	Kişinin ne yapması ve nasıl davranması gerektiği bütünüyle içinde bulunduğu duruma bağlıdır.	1	2	3	4
6	İnsan kendi varlığını mümkün olan her yolu kullanarak korumak zorundadır.	1	2	3	4
7	Bir şey mutluluğa katkı yaptığı oranda istenir.	1	2	3	4
8	Mutluluk insan eylemlerinin nihai amacıdır.	1	2	3	4
9	Fedakârca davranışlar bireysel ya da toplumsal mutluluğu artırdığı oranda iyidir.	1	2	3	4
10	Kişi iki eylem arasında seçim yapmak zorunda kaldıysa en fazla haz ve mutluluk getirecek eylemi seçmelidir.	1	2	3	4
11	İnsan sorumlu bir varlıktır ve insanlık gereği gerçekleştirmesi gereken bazı ödevleri vardır.	1	2	3	4
12	Bir eylemde eylemin sonucundan çok niyet önemlidir.	1	2	3	4
13	İnsan doğru olanı yaptığında kendine yakışanı yapmış olur.	1	2	3	4
14	İnsan ilkeli olmalıdır ve hayatında bu ilkelere uymalıdır.	1	2	3	4
15	Kişi sadece kendisi için değil, diğer insanların da gelişimi için çaba sarf etmelidir.	1	2	3	4
16	Etik eylem, evrensel ölçütlere göre de etik olan eylemdir.	1	2	3	4
17	Kişinin eylemde bulunurken sırf zorunluluktan dolayı belli ilke ya da kurallara uyması o eylemleri etik yapmaz.	1	2	3	4
18	Bir eylemin etik olma durumunu, eylemi yapan kişinin karakteri ve erdemliliği belirler.	1	2	3	4
19	Bir kişinin yaptıkları, onun iç ahlakının bir yansımasıdır.	1	2	3	4
20	Ahlâklı kişi iki eylem arasında seçim yapmak zorunda kalırsa bunu aklını kullanarak, rasyonel bir biçimde yapan kişidir.	1	2	3	4
21	Hayatta aklı başında, akliselim tercihler yapan kişi erdemli kişidir.	1	2	3	4
22	Bir kişiyi ahlaki olarak değerlendirirken çok dikkat edilmesi gereken şey kişinin iyi niyetli ve sağduyulu olmasıdır.	1	2	3	4
23	Bir kişide bulunması gereken en önemli niteliklerden birisi o kişinin adil olmasıdır	1	2	3	4
24	Bir kişinin yaptığı şeyler kadar, o kişinin nasıl biri olduğu da eylemleri değerlendirmede önemlidir.	1	2	3	4
25	Erdemli eylem değerini, o eylemin altında yatan erdemli güdülerden, saiklerden alır.	1	2	3	4
26	Kişi iyi davranışı dış baskılar sonucu yapmışsa erdemli sayılmaz, o davranışı içinden gelerek gerçekleştirmesi gereklidir.	1	2	3	4